



Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 10 Sayı: 50 Volume: 10 Issue: 50

Haziran 2017 June 2017

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

AVRUPA'DA MÜSLÜMAN-HİRİSTİYAN BAĞLAMINDA GÖÇ OLGUSU THE MIGRATION TO THE WEST AS A PHENOMENON IN THE FRAMEWORK OF MUSLIM- CHRISTIAN RELATIONS

Hüseyin KÖFTÜRCÜ*

Öz

Göç, insanlık tarihinin başından beri süregelen bir olgudur. İslam ülkelerinden Avrupa'ya yaşanan göç hareketi, demografik, politik ve ekonomik zorluklar sebebiyle gerçekleşmiştir.

Son zamanlarda göç siyaseti sahasında köklü değişiklikler olmuş ve önceden belli etnik grupları hedef alan aşırı hareketler Müslümanlara karşı güç kazanmıştır. İslam karşıtlığı sağcı partiler için oylarını arttırdıkları bir söylem haline gelmiştir. Sürecin bu şekilde devam etmesi; korku, nefret, ırkçılığın çoğalmasına, yabancı düşmanlığının artmasına ve kültürler arasındaki zenginliklerden istifade etmekten ziyade yeni sorunların oluşmasına neden olmaktadır.

Avrupa'da İslam'a karşı olumsuz propagandaya ve göçle ilgili kaygılara rağmen, hoşgörü, farklı kültür ve dinlere saygı insanlığın ortak değerleri olarak kabul edilir. Yeni olumsuzlukların oluşmaması için Müslüman ve Hristiyan düşünürlerin, problemleri çözerken kaygı ve ön yargılardan uzak merkezi bir düşüncede çözüm üretmeleri önem teşkil etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Göç, Müslüman, Azınlık, Hristiyan, Etnik Sorunlar.

Abstract

Immigration is a historical reality since the beginning of the humanity. Behind the flows of migration to the West from the Muslim Countries are mainly political and economical and to some extent demographical causes.

Recently radical changes have been witnessed in the state of affairs of the migration policies of the western countries. In both media and political arena Islam has been characterized as something negative. Animosity has been a productive instrument in the extreme parties' discourse. Present actions and counter-actions with provocative policies contribute to more terror, hatred and racism and also more xenophobia, which in the end lead to more social troubles in the society destroying the widely-held view of accepting the cultural differences as a positive value.

Despite the unfavorable propaganda and concerns about migrations, it is well known that respect towards different religions and cultures is the common value of the humanity. In order not to cause any more adversities, Muslim and Christian scientists and philosophers should try to discuss the matter free from biases.

Keywords: Migration, Muslim, Minority, Christian, Ethnic Issues.

Giriş

Göç olgusu, İslam, Hristiyan ve Yahudilik inancı merkezinde ilk insan olarak telakki edilen Hz. Âdem'le başlamış ve insanlığın kaçınılmaz bir gerçeği olarak kabul edilmiştir. Tarihte yaşayan kavimlerin farklı nedenlerden dolayı göç ettiği bilinmektedir. Genel olarak göç olgusu; insanların zorla yurtlarından çıkarılmaları, istilalar, işgaller, savaşlar, ekonomik-siyasi nedenler, doğal afetler ve daha iyi yaşama arzusu olarak gerçekleşmiştir.

İnsanlık tarihi, çeşitli nedenlerden dolayı göç eden Peygamberlere ve kavimlerine şahitlik yapmıştır. İslam peygamberi Hz. Muhammed, Hz. Musa, Hz. İbrahim ve diğer peygamberler dinleri uğruna göç etmişlerdir. İnsanlığın var olma sürecine dayanan ve yaşamı derinden etkileyen göç olgusu kadim bir geçmişe sahip olmasına rağmen göçle ilgili sosyal bilimler çalışmalarının yakın tarihte oluşması dikkat çekicidir.

Müslüman ülkelerden Avrupa'ya göç İkinci Dünya Savaşından sonra demografik, politik ve ekonomik etkenler sebebiyle gerçekleşmiştir. Göç hareketlerinin oluşum sürecini genel itibariyle periyodik olarak dört dönemde toplamak mümkündür. Bu göç hareketlerinde ilk dönem, sömürge göç devresidir. Bu dönemde, Avrupa'daki Müslümanların en önemli özelliği sömürge dönemi sonrası oluşan gruplar olmalarıdır. Yani Müslüman göçmenlerin çoğunluğu daha önceden Avrupalıların sömürgesi olan ülkelerden gelmişler ve Avrupalılar önceden yönettikleri bu insanlarla eşit şartlarda yaşamayı kabullenmekte zorlanmışlardır. İkinci dönem; Uluslararası İşgücü Göçü devresidir. Özellikle Altmışlı yıllardan sonra gündeme gelen bu devrede ekonomi belirleyici etken olmuştur. Avrupa'da yetmişli yılların

* Yrd. Doç. Dr., Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi.

başına kadar devam eden işçi alımı, petrol krizi nedeniyle bitmiştir. Üçüncü dönem Aile Birleşimi veya Sosyal Göç devresidir. Gerçekleşen işçi göçü başlangıçta geçici olarak görülmüş fakat Batılı ülkelerin yabancı işgücü ihtiyacının yapısal olması sebebiyle süreç devam etmiştir. Çalışan erkek işçiler ailelerini yanlarına almışlar ve böylelikle ailelerin bütünleşmesi sağlanmıştır. Başlangıçta ekonomik bakış açısının öne çıktığı bu dönem sosyal bir göç haline dönüşmüştür. Dördüncü dönem ise Mültecilik devresidir. Doksanlı yıllara kadar mültecileri kabul eden Avrupa için bu durum ciddi bir sorun teşkil etmiştir. Diğer yandan politik sebeplerle iltica edenler ise zamanla kaçak işçi haline gelmişlerdir.¹

1. Göç Kavramı ve Nedenleri

İnsanlar doğal olarak yaşamlarını doğdukları ve alıştıkları ülkelerde sürdürmeyi düşünürler. İnsanoğlu bu düşünceye sahip olduğu için gönüllü veya zorunluluk sebebiyle farklı bir coğrafyada yerleşme durumunu genelde tercih etmemiştir.

Göç insanlık tarihinin her döneminde yaşam sürecinin bir parçası olmuştur. Bundan dolayı Göç olgusunu basit bir bireysel eylem olarak değerlendirmek doğru değildir. Sosyo-ekonomik, politik ve farklı sebeplere bağlı olarak gerçekleşen göç, toplumsal değişimi beraberinde getiren, göç alan ve göç veren ülkelerdeki toplumu etkileyen bir süreçtir.

Göç olgusu, sosyal bilimciler tarafından oldukça geniş kapsamlı değerlendirilmelere tabi tutulmuştur. Bundan dolayı göç olgusunun daha iyi anlaşılır hale getirilmesi ve açıklama teorilerinin daha net bir şekilde izah edilme gereksinimi vardır. Bundan dolayı göçle ilgili tanımlar incelendikten sonra öz itibarıyla Göç kavramı hakkındaki düşünceyi; göç, ekonomik, siyasi, ekolojik veya bireysel nedenlerle, bir yerden başka bir yere yapılan ve kısa, orta veya uzun vadeli geriye dönüş veya sürekli yerleşim hedefi güden coğrafik, toplumsal ve kültürel bir yer değiştirme hareketi olarak açıklayan en kapsayıcı tanım, ön plana çıkmaktadır.²

Günümüzde göç hadisesi toplumun ana gündem maddelerinden birini oluşturmaktadır. Son zamanlarda hacmi ve önemi artan göç küresel değişimini etkileyen en önemli faktörlerden biridir. Yaşanan olaylar ve gidişat göç hadisesinin devamlı gündemde olacağına dair nedenleri ortaya koymaktadır. Söz konusu nedenler itibarıyla Milletler arasındaki eşitsizlik, siyasi, ekonomik, demografik vb. sıkıntılar ve insanın daha iyi yaşam şartlarına ulaşma isteği göç sebepleri olmaya devam edecektir. Günümüzde neredeyse bütün devletler göç almakta, göç vermekte veya her ikisini yaşayarak göç sürecinden etkilenmektedir. Süregelen göç hareketleri neticesinde ülkelerdeki etnik farklılıklar daha fazla artmaktadır. Bu ise göç alan ülkelerde sosyal, siyasal ve kültürel gelişmeleri yakından ilgilendirmektedir.

Son dönemlerde dünyada gün geçtikçe yeni göç dalgaları gelişmektedir. Yıllardır var olan göç biçimleri, yeni formlarla farklılaşmakta ve varlığını sürdürmektedir. Yaşanan süreçte, göç algısındaki mevcut genel eğilimlerden ilki göçün küreselleşmesidir. Her geçen gün göç hareketinden daha fazla ülke etkilenmekte, göç alan ülkeler farklı kültürlerle sahip göçmenleri kabul etme zorunluluğuyla karşı karşıya kalmaktadır. Ayrıca uluslararası göç dünyanın birçok bölgesinde büyümekte ve hızlanmaktadır. Göç alan ülkeler bu artışın önüne geçebilmek için politikalar geliştirmişler bazen göçmenleri memleketlerine geri göndermişlerdir. Diğer yandan günümüzdeki göç olgusu, farklı oluşumlarla meydana gelmektedir. Bazen emek göçü olarak başlayan hareket kalıcı hale gelmiş, göç biçim değiştirerek devam etmiştir. Bu durum, göç problemlerine çözüm bulmak için düşünülen önlemleri engellemiştir. Günümüzde göç oluşum nedenlerinden biri de kadınların varlığıdır. Kadınların göç hareketinde önemli roller üstlenmeleri, kadınsal göçlerin oluşmasını oluşmasına neden olmuştur. Önceleri erkekler emek göçü veya mültecilik konusunda belirgin iken kadınlar aile birleşimi konusunda sürece dâhil olması, söz konusu düşünceyi desteklemektedir. Özellikle 1960'lerden sonra durum değişmiş, göç konusunda kadınlar çoğunluğu oluşturmuştur. Ayrıca göç giderek siyasallaşmış, ulusal güvenlik politikaları, iç politikalar, ikili ve bölgesel ilişkiler göç oluşum sürecinin nedenlerini çoğaltmıştır.³

2. Göç Teorisi ve Farklı Yaklaşımlar

Toplumsal yaşam boyutlarını etkileyen göç teorisi kavram itibarıyla; "uluslararası göçe ve bunun etkilediği diğer boyutlara neden olan karmaşık etmenler kümesinin ve bunların etkileşiminin bir özeti"⁴ olarak tanımlanmaktadır. Göç süreci ise sosyoloji, siyaset bilimi, tarih, ekonomi, coğrafya, demografi, psikoloji, hukuk ve dinler tarihi gibi disiplinleri yakından ilgilendirmektedir. Günümüzde göç teorisi; ekonomik, tarihsel-yapısalcı ve göç sistemleri teorileri olarak temel üç farklı yaklaşımla açıklanmaktadır.

¹ Bkz. Kadir Canatan, *Avrupa'da Müslüman Azınlıklar*, İnsan Yayınları, İstanbul 1995, 12-14.

² Cemal Yalçın, *Göç Sosyolojisi*, Anı Yayıncılık, Ankara 2004, 13.

³ Bkz. Stephen Castles-Mark J. Miller, *Göçler Çağı*, çev. Bülent Uğur Bal-İbrahim Akbulut, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2008, 12-14.

⁴ Castles-Miller, *age.*, 30.

Göç üzerine ilk sistematik teori; ekonomik göç yaklaşımıdır. XIX. yüzyıl coğrafya ve harita uzmanı Georg Ravenstein (1834-1913) göçün istatistiksel kurallarını formüle etmiştir. Ravenstein'a göre göç, insanların maddi durumlarını düzeltme isteğinden kaynaklanmaktadır. O 1885 ve 1889 yıllarında Londra'da Royal Statistical Society'ye "Göç Yasaları" konulu iki tebliğ sunmuştur. Bu tebliğlerle demografik hareketlerin göç konusunda kesinliğine işaret etmek istemiştir. Ona göre göç hareketlerinin çoğu kısa mesafelerdir. Uzun mesafeli göçler ise ticaret ve sanayinin yoğunlaştığı bölgelere doğrudur. Ravenstein yapılan itirazlar neticesinde çeşitli faktörlerin devreye girmesiyle göç konusunda kesinlik fikrinden vazgeçmiştir.⁵

Güncelliğini koruyan göç teorileri Genellikle gelir düzeyinin düşük olduğu yerlerden yüksek olduğu yerlere veya nüfusun yoğunlaştığı yerlerden seyrek nüfuslu yerlere olan göç eğilimlerini vurgulamaktadır. Bu anlayış itme-çekme teorileri olarak tanımlanmaktadır. İtme faktörleri; nüfus yoğunluğu, ekonomik zorluklar, siyasal etkenlerdir. Çekici faktörler ise emek talebi, ekonomik fırsatlar ve özgürlüklerdir.⁶ Bu teori basitleştirici yapısıyla günümüz göç hareketlerini yeterince açıklayamadığı için ve gelecekteki göç hareketlerini öngörme yeteneğinden yoksun olduğu için eleştirilmiştir.

Tarihsel-yapısalcı yaklaşım teorisi, dünya ekonomisindeki eşit olmayan ekonomik ve siyasal güç dağılımına vurgu yapmaktadır. 1970'lerde ortaya çıkan bu yaklaşım Marksist politik ekonomiden etkilenmiştir. Bu yaklaşıma göre göç sermaye için ucuz bir emek hareketidir ve sömürünün devamını sağlar.

Ekonomik göç ve tarihsel-yapısalcı yaklaşım teorileri, tek boyutlu olmaları sebebiyle çağdaş göçlerin karmaşık yapısını açıklayamamıştır. Ekonomik göç teorileri göçlerin tarihsel nedenlerini göz ardı etmiş ve devletin rolüne gereken değeri vermemiştir. Tarihsel-yapısalcı yaklaşım ise sermayeyi öne çıkarıp bireylerin ve grupların fonksiyonlarına yeterince önem vermemiştir. Ekonomik göç ve tarihsel-yapısalcı yaklaşıma yöneltelen eleştiriler neticesinde göç sistemleri teorisi gündeme gelmiştir. Bu teori çok sayıda disiplini içine almayı ve göçün tüm boyutlarını kuşatmayı amaçlamıştır. Göç alan ve göç veren ülkelerin birbirleriyle ilişkileri, karşılaştırmalar, kitle kültürü bağlantıları, aile ve toplumsal ağlar bu teoride önem kazanmıştır.⁷

Göçle ilgili kuramları tek bir nedene bağlamaktan ziyade farklı modellerin göz önünde bulundurulması daha verimlidir. Göç teorilerinin oluşum sürecini, dini etki ve fonksiyonlar da oluşturmaktadır. Kültürün önemli unsurlarından birisi de dini formların bireyler üzerindeki baskınlığıdır. Fenomonolojik olarak değerlendirdiğimizde dinin, insanlar üzerindeki işlevsel yerinin varlığı kaçınılmazdır. Dini öğretiler aynı inanca sahip toplumları ortak inanç merkezinde birleştirmesine rağmen birey ya da bireylerin farklı inanca sahip toplumlara göç etmesi, dini ve toplumsal ayrılmaya kaynaklık edebilmektedir. Bu durum Müslüman işgücünün Avrupa'ya olan göçünde de göz önünde bulundurulması gereken bir husustur. Günümüzde küresel bir nitelik kazanan göç, insanlık tarihinde geçici değil sürekli bir olgudur. Göç hareketlerinin, siyasal, demografik, sosyo-ekonomik, dini, coğrafi ve kültürel faktörlerin şekillendirdiği tarihsel ilişkilere dayandığını söylemek mümkündür.

Günümüzde Müslüman göçmenler vasıtasıyla Avrupa'da var olma imkanını zorlayan İslam önemli bir mesele haline gelmiştir. Göç sebebiyle meydana gelen ortak yaşam sayesinde İslam ve diğer dinler arasındaki mesafe çok azalmış, çatışma üzerine kurulu ilişkiler farklılaşmıştır. İslam Avrupa'da gündemde olan ortak değerleri etkilemiş ve Avrupa'nın yenilenme dönemiyle birlikte değişmesini sağlayan bir etken olmuştur.⁸ Diğer yandan Avrupa'da oluşan göç karşıtı düşünceler Ortaçağ İslam korkusunu güncelleyerek İslam karşıtlığının güçlenmesini sağlamıştır.

3. Göç Politikalarında Çokkültürlülük, Çokkültürcülük, Kültürel Çeşitlilik ve Ulusötecilik

Göç, toplumsal hayatın ve kültürel gerçekliğin üzerinde etkili bir olgudur. Bu olgu her ne kadar farklı kültürler merkezinde çeşitli ifadelerle izah edilse de mevcut problemleri çözmek adına bazı kavramlar öne sürülmüştür. Küresel dünyada göç olgusunun zorunluluğu olarak; homojen toplumların zenginliğini ortaya koyan dil, inanç, etnik yapı gibi çeşitlilikten kaynaklanan kültür kimlik çatışmalarının problemlerini izale etmek için toplum dinamiklerini bir arada yaşatılması ve yönetilmesi çerçevesinde farklı zihinlerin kavramlar üretmesi kaçınılmaz hale gelmiştir. Avrupa'da son zamanlarda etkililiğini devam ettiren; çokkültürlülük (multiculturality), çokkültürcülük ve kültürel çeşitlilik, en fazla gündemde olan kavramlardır. Bu kavramlarla ilgili tartışmaların yoğunlaşmasına neden olan, her geçen gün farklı kültürlerin birleşmesini sağlayan, 1960'lardan sonra yoğunlaşan göç hareketleridir.

Çokkültürlülük aynı ülkede farklı kültürlerin eşit bir şekilde uyum içerisinde yaşayabilmeleridir. Yasalar karşısında eşit olan bireylere devlet çoğunluğunun kültürünü dayatmak bir zorlama veya hegemonyadır. Bu ilke sayesinde farklı kültürler ve etnik gruplar kültürel kimliklerini muhafaza edebilirler. Çokkültürlülük farklı kültürlerin birlikteliğine işaret eden sosyolojik ve antropolojik bir kavramdır.

⁵ Bkz. Nermin Abadan Unat, *Bitmeyen Göç*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2006, 20,21.

⁶ Castles-Miller, *age.*, 31-33.

⁷ Castles-Miller, *age.*, 35-36.

⁸ Nilüfer Göle, *İç İçte Girişler: İslam ve Avrupa*, Metis Yayınları, İstanbul 2008, 11.

Çokkültürcülük ise kültürleri birbiriyle ilişkisi olmayan kompartımanlar şeklinde değerlendiren bir ideolojidir. Aynı zamanda bu anlayış, azınlık kültürlerini ilgi çekici olarak algılayıp müzik, sergi, festival gibi etkinliklerle ifadesine imkan sağlamaktadır.⁹

Göçle alakalı olarak Avrupalılar tarafından çeşitli tepkiler ve yanlış anlayışlar üretilmiştir. İlk yanlış göç eden Müslümanların Avrupa'da yetişmiş ve eğitim görmüş olsalar da değişimleri görmemezlikten gelinmiş ve Müslümanlar tehdit unsuru olarak terörle birlikte anılmışlardır. Diğer olumsuz değerlendirme ise Avrupalılar Müslümanların etnik, kültür ve eğitim farklılıklarını görmezden gelerek İslam'ı tek bir yapı olarak değerlendirmişlerdir. Neticede Avrupalıların Müslümanları radikal, geri kalmış ve tutucu görmeleri ve İslam'ı modernizmle karşılaştırmaları, farklı uyumsuzlukların doğmasına neden olmuştur. Önyargılı karşılaştırmalarla oluşan bu durum Müslümanların modern bir insan olamayacağı problemini meydana getirmiştir.¹⁰

Avrupalılar, göçmenlerin varlıklarını ve farklılıklarını bir tehdit olarak hissetmekte ve kimliklerinin kaybolacağı yönünde kaygılanmaktadır. Avrupalılar ve göçmenler yan yana yaşamalarına, ekonomik, sosyal ve kültürel alanları paylaşmalarına rağmen aralarındaki bağ kolay örülemez. Bu olumsuz tutumlara rağmen bazı entelektüel ve siyasetçi düşünürler, Avrupa ruhunun yaşandığını ve hayatta kalabilmek için kültürel zenginliğe ihtiyaç duyduğunu dillendirmektedir. Göçmenler ise bir taraftan olumlu düşünceler karşısında problemlerin çözüleceğine umut bağlamakta diğer taraftan her zaman etnik ve dini kökenleriyle anıldıklarını, Avrupalı olarak kabul edilmediklerini savunmaktadır. Her ne kadar Avrupalılar ve göçmenler arasındaki huzursuzluklar devam etse de ortak yaşam bilinci, zorunluluklar sonucunda birbirine bağlanmış ve iç içe geçmiş durumdadır.¹¹

Avrupa'da yaşayan göçmenlerle ilgili uyum konusunda alternatif bir bakış açısı olarak ulusötesicilik kavramı da öne çıkmıştır. Göçmenlerin geldikleri ülkelerle bağlarının kopmamasını öncelleyen bu anlayış, yaşanan ve gelinen ülke arasındaki bağlara odaklanmaktadır. Günümüzde artan iletişim ve ulaşım imkânları sayesinde küreselleşme hızlandırmıştır. Göç konusuna yeni bir anlayış sunan ulusötesicilik anlayışı göçmenlerin gündelik yaşamlarını, sadece yaşadıkları ülke içerisindeki ilişkilerle sürdürmediklerini, geldikleri ülkelerle de bağlarını devam ettirdiklerini ortaya koymuştur. Bu durumun entegrasyon, asimilasyon veya kültürleşme teorileri ile tek başına açıklanamaması ulusötesiciliği öne çıkarmıştır. Bu anlayışın göçmenler için asimile düşüncesine karşı bir meydan okuma olduğu gündeme getirilse de ulusötesi aktiviteler ile entegrasyon ilişkisinin olumlu olduğu görülmüştür. Bu sayede göçmenler geldikleri ülkelerle bağlarını devam ettirerek yüksek seviyede bir entegrasyonu başarmışlardır.¹²

Avrupalı göçmenler için kendi kimliklerini muhafaza ederek topluma katılmalarını bir süreç olarak değerlendirmek mümkündür. Bu süreç dâhilinde din, fark edilmeyi sağlayan en önemli etken olduğu için her zaman öne geçmiştir. Aynı zamanda din, göçmenler için farklı bir kültüre ve toplumsal yapıya geçişte, olumsuzluklara karşı tampon mekanizması oluşturmuştur. Bu durum ise dini eğilimleri arttırmıştır.¹³ Diğer yandan Avrupa'da göçmenlerin muhatap oldukları dışlayıcı tavırlar onların kendi değer ve kültürlerine daha sıkı sarılmalarına sebep olmuş bu ise dini anlayışta muhafazakârlığı arttırmıştır. Bunun yanı sıra göçmenler dernekler ve vakıflar kurarak etnik ve dinsel kimliklerini muhafaza etmek istemişlerdir. Bu yapılanma şekli kimliğin korunması için faydalı olduysa da rekabet ortamı bazen bölünmelere de yol açmıştır.¹⁴

Avrupa'da İngiltere, Fransa, Hollanda ve Belçika gibi eski sömürgeci devletler kendi nüfuz alanlarından gelen göçmenlere liberal ve esnek bir göç politikası uygulamışlardır. 1990'lara kadar bu ülkeler demokratik, çokkültürlükçü politikalar sergilemiştir. Almanya, Avusturya, İsviçre gibi ülkeler ise ulusal nüfus politikasını göç olgusundan ayrı tutmuş bu göçmenlere konuk işçi muamelesi yapmıştır. Konuk işçiler ikameti kalıcı hale geldiğinde çok kültürlü bir nüfus yapısı oluşmuş fakat bu ülkeler gerekli olan demokratik uygulamaları tatbik etmede gecikmişlerdir. 1990'ların başında geciken göç politikaları ise yabancı düşmanlığının önünü açmış, ırkçılık, aşırı milliyetçilik akımları güçlenmiştir. Bu yıllarda yabancılara karşı artan yabancı düşmanlığı sebebiyle şiddet ve kundaklama olayları çoğalmıştır.¹⁵

⁹ Bkz., Unat, *age.*, 367.

¹⁰ Bkz. Jocelyn Cesari, "Avrupa: İslami Bir Kesit", *Avrupa ve Amerika Müslümanları*, ed: Shireen Hunter-Huma Malik, Gelenek Yayıncılık, İstanbul 2003, 34-36.

¹¹ Bkz. Göle, *age.*, 41.

¹² Bkz. Birsan Şahin, *Almanya'daki Türkler*, Phoenix Yayınevi, Ankara 2010, 64-69.

¹³ Sefer Yavuz, "Göç, Entegrasyon ve Din: Avrupa'da Yaşayan Türkler Bağlamında Bir Değerlendirme", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 6, S. 26, Bahar 2013, 620-621.

¹⁴ Selim Eren, "Göç, Toplumsal Değişme ve Din: Avrupa'ya Göç Eden Türkler Bağlamında Bir Değerlendirme", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 11, S. 2, 2007, 287.

¹⁵ Bkz. Unat, *age.*, 368-369.

2000'li yıllardan sonra köklü değişiklikler olmuş önceden belli etnik grupları hedef alan radikal hareketler Müslüman göçmenleri düşmanlıkla karşılamıştır. 11 Eylül olarak adlandırılan ikiz kule terör hadisesinin etkisiyle İslam karşıtlığı yani "islamofobi" yaygınlaşmış ve devlet politikası haline gelmiştir.

4. Avrupa'da İslam Korkusu

Avrupa kültüründe benlik duygusu, Doğu ile kıyaslanma neticesinde yani "öteki" ile bağlantılı olarak ortaya konulmuştur. Avrupa için "tarihsel öteki" XI. yüzyıldan itibaren Müslüman Araplar, XIV. yüzyıldan itibaren ise Osmanlı Devleti olmuştur. Bölünmüş Avrupa tarihi yüzyıllar boyunca Hıristiyanlık bayrağı altında İslam'a karşı mücadelelerle doludur. Tarihsel süreçte söz konusu toplumlar, birbirleriyle savaşa da günümüz Avrupa'sında bu konuda endişeler öne sürülse de göç olgusunun bir zorunluluğu olarak birlikte yaşamaktadır.

Hatta Avrupa toplumsal yapısı göçmenlerin değerleri, kimliği ve varlığından etkilenmekte yeni kültürel normlar üretmektedir.¹⁶ İçinde bulunduğumuz yüzyılda İslam ve Hıristiyanlık arasındaki ilişkiler Avrupalıların miras olarak devraldığı İslam imajı ve basmakalıp düşüncelerle devam etmektedir.

Avrupa'nın İslam algısında iki farklı anlayış öne çıkmaktadır. Bunlardan ilki ve en yaygın olanı çatışma ve uyumsuzluk görüşüdür. Kökenleri İslam'ın Hıristiyanlığa karşı teolojik ve politik bir tehdit olarak değerlendirildiği Ortaçağa kadar gitmektedir. Bu anlayış İslam'ı sapkın bir din, Hz. Peygamberi ise bir sahtekâr olarak nitelendirmektedir. 11 Eylül sonrası bu düşünce İslam ve terörizmi eşleştiren tekrar ortaya çıkmıştır. İkinci görüş ise birlikte yaşama ve uzlaşmadır. Bu görüş ise bütünsel yaklaşımla İslam ve Hıristiyanlığı İbrahimî geleneğin bir parçası olarak görmekte ve birlikte yaşama olanağının her zaman mevcut olabileceğini öne sürmektedir.¹⁷

İkinci Dünya Savaşından sonra ortaya çıkan göç dalgaları sebebiyle Avrupa'da Müslüman nüfusu artmıştır. Avrupa'ya yerleşen göçmenler biryandan demokratik düşünce sisteminin gelişmesine katkıda bulunmuşlar diğer yandan ise artan İslam korkusu sebebiyle büyük bir huzursuzlukla karşı karşıya gelmişlerdir.

Tarih boyunca İslam dini evrensellik ilkesiyle ötekinin değerlerini içinde barındırmış, onu yok etmeyi veya zayıflatmayı düşünmemiştir. Bu anlayışla Müslümanlar fetihlerinde insanların inançlarına, kültürlerine ve dillerine müdahale etmemiştir. Onlarla iyi ilişkiler kurmayı hedefleyen Müslümanlar güçsüz oldukları zamanlarda bile aynı şekilde davranmıştır.¹⁸

Günümüz Müslümanları farklı ülkelerde İslami kimliklerini muhafaza etmekte veya göç ettikleri ülkelerle uyum konusunda sıkıntı çekmemektedir. Hatta zorluklarla karşı karşıya kalsalar bile inanç ve kültürlerini koruyarak küreselleşebilmektedir. Fakat Batı dünyası başlattığı yargılama süreciyle Orta Çağ İslam karşıtlığını gündeme getirerek bu konuda kamuoyu oluşturmaktadır. Bu anlayışın bir neticesi olarak barış ve esenlik anlamını taşıyan İslam dini, şiddet ve terör üreten bir din olarak takdim edilmektedir.¹⁹ Gerçeklik temeli olmayan vehmedilen bir korku olarak görülen İslam korkusunun temelinde bulunan algı yeterince bilgiye sahip olmamaya dayalı teolojik bir algıdır.²⁰

ABD'de meydana gelen 11 Eylül terör hadisesi, Londra'da yaşanan bombalı saldırılar ve Eylül ayında ortaya çıkan karikatür krizi (2005) gibi hadiseler durumu daha da vahim hale getirmiştir. İslam dini ile terörizm arasında kuvvetli bir bağ varsayan "Islamophobia" İslam korkusu, haclı seferlerinin ürünü sayılabilecek sıradan fikirleri öne sürmektedir. Onlara göre İslam, şiddet ve saldırganlığı teşvik eden, barbar, siyasal bir ideoloji haline gelmiş inanç sistemidir.

Müslümanlara karşı düşmanlık sorununu geniş bir bakış açısından değerlendirenler, temelde dinler savaşından ziyade gerçekleşemeyen bir bütünleşme hadisesini görmektedir. Başarısız bir entegrasyon sürecinde karikatür hadisesinin öne çıkması dikkat çekicidir. Hatta üzülecek belirtmeliyiz ki Batı ülkeleri, karikatür krizini ifade özgürlüğünün bir göstergesi olarak yorumlamışlar ve bu krizle Müslümanların ifade özgürlüğünü benimseyip benimsemediklerini, Müslümanları kobay olarak kullanarak ölçmüşlerdir.²¹

Avrupa medyasında İslam kurumsallaşmış konularla, siyasal İslam boyutuyla ve sürekli olumsuzluğa vurgu yapılarak ele alınmaktadır. İslam; terörizm, köktendincilik, kadınlara yönelik baskı ve şiddet, gayri Müslimlere karşı hoşgörüsüzlük, eğitimsizlik, insan hakları ihlali ve uyum sorunları gibi olumsuz konularla ilişkilendirilerek gündeme getirilmektedir. Batı medyasında İslam, din olmaktan ziyade

¹⁶ Gündüz Vassaf, *Daha sesimizi Duyurmadık*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2002, 281.

¹⁷ İbrahim Kalın, "Batı'daki İslam Algısının Tarihine Giriş, *Divan İlmî Araştırmalar*, S. 15, 2003/2, 2.

¹⁸ Bkz. Ejder Okumuş, "Küreselleşme ve Medeniyetlerarası Diyalog", *Marife Bilimsel Birikim*, Yıl 2, Sa. 2, Güz 2002, s. 125/126.

¹⁹ Şinasi Gündüz, *Küresel Sorunlar ve Din*, Ankara Okulu Yay., Ankara 2005, s. 10/11.

²⁰ Hakan Olgun, "Tarihsel Bir Kurgu Ürünü Olarak İslamofobyaya," *Diyanet İlmî Dergi*, Temmuz-Ağustos-Eylül 2008, C. 44, S. 3, 47.

²¹ Bkz. Unat, *age.*, 386-389.

Batiya meydan okuyan, Batı karşıtı bir ideoloji olarak vurgulanmaktadır. Aynı zamanda İslam tarihsel olarak zihinlerde mevcut olan bir tehlike ve tehdit olarak sunulmaktadır.²²

Her ne kadar Batı'da İslam karşıtlığı artsa da bu durum Avrupa'nın iç reflekslerini harekete geçirerek İslam'a karşı bir ilginin uyanmasına sebep olmuştur. Bu ise İslam ve Müslümanlar hakkında bilgi ihtiyacını gündeme getirmekte ve bu konudaki yayın ve yayımların üretilmesini hızlandırmaktadır. Diğer yandan Yanlış İslam algısının Batı'ya zarar vereceğini düşünen bazı Avrupalılar, İslam'a önyargısız yaklaşmaktadır.²³ Şunu da belirtmeliyiz ki Birçok Avrupalı entelektüel uzlaşma ve bir arada yaşama fikrini benimseyerek İslam'ın köktendinci, aşırı ve terör gibi kurgularla şeytanileştirilmesini onaylamamaktadır. İslam dünyasını yekpare bir bütün olmaktan öte grupları kendi sosyal ve siyasal koşulları dâhilinde değerlendirmektedir. Yine birçok Avrupalı İslam'ın hayat görüşünü genel olarak demokratik ve hoşgörülü olarak nitelendirmekte, kültürel farklılık zenginliğini İslam'ın Batı'ya karşı yönelttiği askeri bir tehdit değil, manevi ve entelektüel bir meydan okuma içerisinde bulunduğunu dile getirmektedir.²⁴ Böylece batı düşüncesinde, temel olarak olumlu veya olumsuz bakış açısının varlığı, göreceli bir yaklaşımın neticesi olarak ortaya çıkmaktadır. Bundan dolayı olumsuz önyargılı yaklaşımların temelinde; Müslümanların birçok başarıları olmasına rağmen mensuplarının kısmi yanlışlarını İslam âlemiyle bütünleştirerek İslâm'a mal etmeleri, kurgusal düşünceleri ve maddi-manevi bir rakip korkusunun sorunsalı yatmaktadır.

Avrupalılar kimliklerindeki en önemli değerleri demokrasi ve ekonomik refah olarak görmektedir. Din konusunda ise onların önceliği Hıristiyanlık ve İslam arasındaki teolojik farklılıklardan ziyade toplum, kültür ve gündelik hayatta dinin oynadığı roldür. Onlara göre önemli olan dinin gündelik hayata etkileri, yansımaları ve görüntüleridir. Avrupalılar dini önemsediklerini söyleseler de söz konusu düşünceleriyle Hıristiyanlığın ön gördüğü yaşam tarzı çelişmektedir. Modern Avrupalılar geçmişin aksine dinin ruhani boyutunu veya Tanrı'yı nasıl anladıklarını değil, dinin sekülerleşmiş boyutunu önemsemektedir. Onlara göre din özel yaşamda kalmalı hukuk, politika ve toplumsal alanlarda etkili olmamalıdır. Avrupalılar seküler din yaklaşımlarından dolayı İslam'ı insanları modern yaşam tarzından uzaklaştıran, kadınlara haklarını vermeyen siyasi ve kültürel bir güç olarak yorumlamışlardır.²⁵

Son zamanlarda Avrupa'da İslam karşıtlığı siyasete kadar uzanmıştır. Hatta İslam'a karşı oluşturulan bu olumsuz yaklaşımlar, sağcı partiler için oylarını arttırdıkları bir söylem haline gelmiştir. Avrupa'da aşırı sağ görüşün yükselişi ve İslam korkusu arasında doğrudan bir ilişkinin olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü farklı dinden ve toplumdaki olanları dışlama, kin ve nefret besleme eğilimindeki sağcı partiler, İslam korkusunun güçlenmesine destek vermektedir.²⁶ Diğer yandan Avrupa'da birçok siyasi lider ırkçılık ve yabancı düşmanlığını çıkarları uğruna istismar etmekte ve popülist yaklaşımlar üretmektedir. Sürecin bu şekilde devam etmesi, toplumsal yaşamın merkezinde korku ve nefretle birlikte anılan ırkçılığın çoğalmasını, yabancı düşmanlığının gün geçtikçe artmasını, grupların içe kapanmasını hatta yeni sorunların oluşmasını güçlendirmektedir. Bunun neticesinde ortaya çıkan düşmanlık ve hastalıklı ruh haliyle Breivik tarafından gerçekleştirilen Norveç katliamının farklı türevleri Avrupa'da oluşmasına zemin hazırlanmaktadır.²⁷

Sonuç

Avrupa'da göçmen hareketleri pek çok ülkede önemli değişimlere sebep olmuştur. Uluslararası göç çağdaş dünyanın gelişmesinde ayrılmaz bir parça haline gelmiştir. Göçmen hareketi yerleşilen ülkede etnik cemaat ve azınlıkların oluşmasına sebep olmuştur. Diğer yandan göçmenler sadece bir toplumdan diğerine hareket etmemişler, geldikleri, göç ettikleri veya daha farklı yerlerle bağlantılarını devam ettirmiştir. Böylelikle sınırlar arasında yaşayan ulus aşırı topluluklar oluşmuştur. Bu durumu iletişim alanındaki gelişmeler ve küreselleşme kolaylaştırmış ve küresel, değerlerin yayılması hızlanmıştır.

Avrupa'da günümüzdeki göç edilen ülkelerde öteki tanımı göçmenler için dışlama ve ayrımcılığı beraberinde getirmiştir. Bu durum karşısında göçmenler önceki kültürel sembol ve uygulamaları merkeze alarak etnik kimliklerini öne sürmüşlerdir. Kültürel sembol ve uygulamaların öne çıkması, dışlama ve ayrımcılığa karşı politik hareketlilik sağlamıştır.

²² Orhan Gökçe, "Avrupa Medyasının ve Kamuoyunun İslam Algısı", *İslamofobi Kollektif Bir Korkunun Anatomisi Sempozyum*, 18-19 Kasım, Sivas 2011, 75-76.

²³ Tuba Er-Kemal Ataman, "İslamofobi ve Avrupa'da Birlikte Yaşama Tecrübesi Üzerine", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 17, S. 2, 2008, 767.

²⁴ Bkz., Kalın, *agm.*, 49-50.

²⁵ Hakan Yılmaz-Emre Erdoğan, "Bizi Yanlış Tanıyorlar...", İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2012, 7-8.

²⁶ Seyfettin Aslan-Müslüm Kayacı-Rukiye Rojda Ünal, "İslamofobi ve Batı Dünyasındaki Yansımaları", Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Y. 8, S. 16, Diyarbakır 2016, 456.

²⁷ Zeynep Songülen İnanç-Selvet Çetin, "Avrupa'nın Kendine Dönen Silahı: Dışlayıcılık ve Ayrımcılık", Stratejik Düşünme Enstitüsü, Aralık 2011, 34.

Son yıllarda Avrupa'da yaşanan göç hadisesinde farklı din ve kültürler arasında olumsuzlukların yaşanması geçmişe yönelik temelleri bulunsa da tarafları kaygılandırmaktadır. Çünkü tarih, kültürel çatışmaların toplumlarda derin izler bıraktığını ve olumsuzluklar meydana getirdiğine şahittir. Tarihlerinde din kaynaklı çetin mücadeleleri yaşayan Müslümanlar ve Hıristiyanlar için problemlerin çözümünde sorumluluklar paylaşılmalıdır. Avrupa'da İslam dini ile ilgili tüm bu olumsuz propagandalara rağmen göçle ilgili kaygılar dillendirilse de hoşgörü, farklı kültür ve dinlere saygı gibi değerleri benimseyen ciddi bir çoğunluğun olması, İslâm'ın evrensel birliği oluşturan barışçıl yaklaşımı ve Müslümanların olumlu tutumları umut vermektedir. Bu yüzden problemleri çözerken yeni olumsuzlukların oluşmaması için Müslüman ve Hıristiyan düşünürler, ön yargılı yaklaşımdan ziyade çözüm odaklı sorumlulukları paylaşmalı ve merkezi bir düşüncede çözüm üretmelidir. Sorun ve çözümler bilimsel düzeyde ele alınmalı tarihten devreden olumsuz imajlar bir kenara bırakılmalıdır.

Avrupa, Müslümanlara yönelik korku, nefret, dışlayıcı ve ayrımcı politikalarından vazgeçmeli, demokrasinin ve evrensel değerlerin hâkim olduğu politikalara yönelmelidir. Müslümanlar ise aktif bir konumda demokratik haklarını kullanarak Batı toplumuyla iletişimini arttırmalıdır. Batı'daki İslam korkusuyla birlikte aslında Müslümanlarda da Hıristiyanlık veya Avrupa kültürüyle alakalı imaj hataları mevcuttur. Bu yanlış anlayışların önüne geçmek, ön yargılardan uzak, karşılıklı iyi niyet çerçevesinde, kültürlerin kendi kaynaklarından tetkiki ve iki tarafın gayretleriyle mümkün olabilir.

KAYNAKÇA

- CANATAN, Kadir (1995). *Avrupa'da Müslüman Azınlıklar*, İstanbul: İnsan Yayınları.
- YALÇIN, Cemal (2004). *Göç Sosyolojisi*, Anı Yayıncılık, Ankara.
- CASTLES, Stephen-J. MİLLER, Mark (2008). *Göçler Çağı*, çev. Bülent Uğur Bal-İbrahim Akbulut, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- UNAT, Nermin Abadan (2006). *Bitmeyen Göç*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- GÖLE, Nilüfer (2008). *İç İçte Girişler: İslam ve Avrupa*, Metis Yayınları, İstanbul.
- CESARİ, Jocelyn (2003). "Avrupa: İslami Bir Kesit", *Avrupa ve Amerika Müslümanları*, Ed: Shireen Hunter-Huma Malik, İstanbul: Gelenek Yayıncılık.
- ŞAHİN, Birsen (1010). *Almanya'daki Türkler*, Ankara: Phoenix Yayınevi.
- YAVUZ, Sefer (2013). "Göç, Entegrasyon ve Din: Avrupa'da Yaşayan Türkler Bağlamında Bir Değerlendirme", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 6, S. 26, Bahar.
- EREN, Selim (2007). "Göç, Toplumsal Değişme ve Din: Avrupa'ya Göç Eden Türkler Bağlamında Bir Değerlendirme", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 11, S. 2.
- VASSAF, Gündüz (2002). *Daha sesimizi Duyurmadık*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- KALIN, İbrahim (2003). "Batı'daki İslam Algısının Tarihine Giriş", *Divan İlmî Araştırmalar*, S. 15.
- OKUMUŞ, Ejder (2002). "Küreselleşme ve Medeniyetlerarası Diyalog", *Marife Bilimsel Birikim*, Yıl 2, Sa. 2, Güz.
- GÜNDÜZ, Şinasi (2005). *Küresel Sorunlar ve Din*, Ankara: Ankara Okulu Yayınları.
- OLGUN, Hakan (2008). "Tarihsel Bir Kurgu Ürünü Olarak İslamofobyası", *Diyanet İlmî Dergi*, Temmuz-Ağustos-Eylül 2008, C. 44, S. 3.
- GÖKÇE, Orhan (2011). "Avrupa Medyasının ve Kamuoyunun İslam Algısı", *İslamofobi Kollektif Bir Korkunun Anatomisi Sempozyum*, 18-19 Kasım, Sivas.
- ER, Tuba-ATAMAN, Kemal (2008). "İslamofobi ve Avrupa'da Birlikte Yaşama Tecrübesi Üzerine", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 17, S. 2.
- YILMAZ, Hakan-ERDOĞAN, Emre (2012). "Bizi Yanlış Tanıyorlar...", İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- ASLAN, Seyfettin-KAYACI, Müslüm-ROJDA ÜNAL, Rukiye (2016). "İslamofobi ve Batı Dünyasındaki Yansımaları", *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Y. 8, S. 16, Diyarbakır.
- İNANÇ, Zeynep Songülen-ÇETİN, Selvet (2011). "Avrupa'nın Kendine Dönen Silahı: Dışlayıcılık ve Ayrımcılık", *Stratejik Düşünme Enstitüsü*, Aralık.